

ХҮН ХУДАЛДААЛАХ ГЭМТ ХЭРЭГТЭЙ ТЭМЦЭХ ЧИГЛЭЛЭЭРХ МОНГОЛ УЛСЫН ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ

ДХИС-ийн Цагдаагийн сургуулийн
Эрүүгийн процессын эрх зүйн тэнхимийн
ахлах багш, цагдаагийн хошууч Я.Цэлмэн,

Товчлол: Энэхүү өгүүлэлд хүн худалдаалах гэмт хэргийн нөхцөл байдал, түүнтэй тэмцэх чиглэлээрх Монгол Улсын эрх зүйн зохицуулалт, БНХАУ болон Монгол Улсын хууль сахиулах байгууллагуудын хамтын ажиллагаа, түүний эрх зүйн зохицуулалтын талаар товч авч үзсэн болно.

Түлхүүр үг: Хүн худалдаалах, хамтын ажиллагаа, хуулийн шинэчлэл, олон улс

Үндсэн хэсэг. Монгол Улсын Засгийн газраас /МУЗГ/ хүн худалдаалах гэмт хэрэгтэй тэмцэх ажлыг эрчимжүүлэх, илрүүлэлтийг нэмэгдүүлэх, эрүүгийн хэргийг бодитоор хянан шийдвэрлэх нөхцлийг нэмэгдүүлэх зорилгоор эрх зүйн шинэчлэлийг хийж байгаа. Энэхүү шинэчлэлийн хүрээнд 2012 онд “Хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай” хууль, 2014 онд “Гэрч, хохирогчийг хамгаалах тухай хууль”, 2017 онд “Шинэчилсэн эрүүгийн хууль”, “Шинэчилсэн эрүүгийн процессын хууль”-иудыг Монгол Улсын Их Хурлаас /МУИХ/ батлан, 2017 онд “Хүн худалдаалахтай тэмцэх үндэсний хөтөлбөр”-ийг Монгол Улсын Засгийн Газраас /МУЗГ/ баталж нийтээр дагаж мөрдөж байна.

2017 оноос Азийн сан /АС/, Монгол Улсын /МУ/ Хууль зүй, дотоод хэргийн яам /ХЗДХЯ/, Дотоод хэргийн их сургуультай /ДХИС/ хамтран “Хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогч төвтэй хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа: Албан хаагчдыг чадавхжуулах нь” төслийг хэрэгжүүлж эхэлсэн ба төсөл нь доорх хоёр зорилтыг тавьсан байна. Үүнд:

1. Хохирогч төвтэй стратеги хэрэгжүүлэх, хууль сахиулах байгууллагын ажилтнууд, прокурор, шүүгчдийн хамтын ажиллагааг сайжруулах
2. Хил хамгаалах ерөнхий газар, гадаадын иргэн, харьяатын газар /ГИХГ/-ын алба хаагч нарын ХХГХ-ийн хохирогчдыг илрүүлэх, хариу арга хэмжээ авах чадавхыг сайжруулах юм¹.

Үндсэн хэсэг. Хүн худалдаалах гэмт хэрэг нь үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэрэг бөгөөд сүүлийн жилүүдэд уг гэмт хэргийг хар тамхи, мансууруулах бодис худалдах, тээвэрлэх зэрэг гэмт хэрэгтэй хавсран үйлдэж ихээхэн хэмжээний ашиг орлого олдог хууль бус бизнес болон өргөжиж байгаа нь дэлхий нийтийн анхаарлыг татсан асуудал болоод байна.

Хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогчид нь ихэвчлэн буурай хөгжилтэй болон хөгжиж байгаа орнуудын орлого багатай, боловсролын түвшин доогуур, эмзэг бүлгийн хүүхэд, эмэгтэйчүүд байдаг бөгөөд тухайн орны эдийн засгийн хөгжил доогуур, иргэдийн эрх зүйн мэдлэг муу байгаа зэрэг нь энэхүү гэмт хэргийн хохирогч болох гол хүчин зүйл болж байна. НҮБ-ын Мансууруулах бодис, гэмт хэргийн асуудал эрхэлсэн албанаас гаргасан тайланд дурдсанаар хүн худалдаалах гэмт хэргийн улмаас 137 орны 2,4 сая иргэн (хохирогч) хохирсон байдаг бөгөөд хохирогчдын 75 хувийг охид, эмэгтэйчүүд эзэлж байна. Түүнчлэн хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогчдыг тархацаар нь авч үзвэл 1000 хүн тутмын 1,8 нь ямар нэг байдлаар энэ төрлийн гэмт хэргийн хохирогч болох, харин Ази Номхон далайн бүс нутагт 1000 хүн тутмын 3 нь хохирогч болох эрсдэлтэй байгаа гэсэн үзүүлэлт гарсан байна.

Монгол Улс 2002 онд баталсан Эрүүгийн хуульд анх удаа хүн хулгайлах, хүн худалдах, худалдан авах, хүний цус, эд эрхтэнг хууль бусаар авах гэмт хэргийг хуульчилсан нь хүн худалдаалах гэмт хэрэгтэй тэмцэх эрх зүйн орчин бүрдэх эхлэл тавигдсан. Засгийн газраас 2005

¹ Хүн худалдаалах гэмт хэрэгтэй тэмцэх хохирогч төвтэй аргачлалыг хэрэглэхтэй холбоотой Монгол Улсын хууль тогтоомж болон сургалтын гарын авлагыг харьцуулах, алба хаагчдын чадавхыг үнэлэх судалгааны тайлан. УБ.,2018 он

онд “Хүн, ялангуяа эмэгтэйчүүдийг бэлгийн мөлжлөгийн зорилгоор ашиглахаас хамгаалах үндэсний хөтөлбөр”-ийг батлан хэрэгжүүлсэн.

Энэхүү хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх ажлын хүрээнд хүн худалдаалахтай тэмцэх эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх, олон улсын гэрээ, конвенцид нэгдэн орох, энэ чиглэлээр ажилладаг төрийн албан хаагчдыг сургаж мэргэшүүлэх, уг гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх талаар олон нийтэд зөв ойлголт, мэдлэгийг түгээн дэлгэрүүлэх зэрэг олон талт үйл ажиллагаанууд хийгдсэн байна. Улмаар 2008 онд НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейгаас батлан гаргасан Үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэргийн эсрэг конвенцийн нэмэлт болох Хүн, ялангуяа эмэгтэйчүүд, хүүхэд худалдаалахаас урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох, шийтгэх тухай протоколд нэгдэн орсон².

Хүн худалдаалах гэмт хэргийн нөхцөл байдал, түүнтэй тэмцэх чиглэлээрх

Монгол Улсын эрх зүйн зохицуулалт

Монгол Улс ХХГХ-ийн төлөв байдлын зэрэглэлээр 2018 оны байдлаар 2-р шатлалын буюу “Анхаарал татсан орон”-ы жагсаалтад орсон байна.

Монгол Улс дэлхийн хамтын нийгэмлэгийн гишүүн улс болохын хувьд ХХГХ-тэй тэмцэх талаар олон улс болон үндэстний хэмжээнд хүний эрх, эрх чөлөөг хангах хамгаалах чиглэлээр улс орнуудтай хамтын ажиллагааг улам бүр идэвхижүүлэх шаардлага зүй ёсоор тавигдаж байна.

Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал³-ын 1 дүгээр зүйл “Хүн бүр төрөхөөсөө эрх чөлөөтэй, нэр төр, эрхийнхээ хувьд адил тэгш эрхтэй байна...”, 3 дугаар зүйл “Хүн бүр амьд явах, эрх чөлөөтэй байх, халдашгүй дархан эрхтэй” 4 дүгээр зүйл “Хэнийг ч боолчлох буюу бусдын эрхшээлд байлгах ёсгүй. Аливаа төрлийн боолчлол болон боолын худалдааг хориглоно” гэж тус тус тунхагласан билээ.

Мөн иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын хэлэлцээрийн⁴ 8 дугаар зүйлд “хэнийг ч бусдын эрхшээлд байлгах болон боол болгох, түүнчлэн албадан хөдөлмөрлүүлж буюу заавал ажилд тулгаж болохгүй” агуулга тусгалаа олсон.

Энэ утгаараа МУ-ын Үндсэн хуулийн /ҮнХ/ 19 дүгээр зүйлд “Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх, хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчихтэй тэмцэх, хөндөгдсөн эрхийг сэргээн эдлүүлэх үүргийг иргэнийхээ өмнө хариуцна” гэж заасан.

НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейн 2000 оны 05 дугаар сарын 25-ны өдрийн A/RES/54/263 дугаар тогтоолоор “Хүүхдийг худалдах, хүүхдийн биеийг үнэлэх, хүүхдийг садар самуунд сурталчлахын эсрэг хүүхдийн эрхийн тухай конвенцид оруулах нэмэлт протокол”⁵-ыг баталж, 2002 оны 01 дүгээр сарын 18-ны өдрөөс хүчин төгөлдөр үйлчилжээ.

Хүн худалдаалах гэмт хэрэг хүнийг биеийг нь үнэлүүлэх, бусад хэлбэрээр бэлгийн мөлжлөг, хүчирхийлэлд оруулах, боолчлох, түүнтэй ижил төстэй нөхцөлд байлгах, хууль бусаар албадан хөдөлмөрлүүлэх, эд эрхтнийг нь авч ашиглан мөлжих зорилгоор хүч хэрэглэх, хүч хэрэглэхээр заналхийлэх, хулгайлах, залилах, хууран мэхлэх, эрх мэдлээ урвуулан ашиглах, эмзэг байдлыг нь далимдуулах, түүнчлэн өөр хүнийг хяналтдаа байлгаж байгаа этгээдийн зөвшөөрлийг авахын тулд төлбөр төлөх, хахууль өгөх зэрэг аргаар хүнийг элсүүлсэн, тээвэрлэсэн, нуун далдалсан, дамжуулан хүлээн авсан хууль бус үйлдлээр илэрдэг.

Манай улсад хүн худалдаалах гэмт хэрэг нь хөдөлмөрийн мөлжлөг, бэлгийн мөлжлөг, хүний эд эрхтний наймаа, гэр бүл болоход зуучлах, хүүхэд хууль бусаар үрчлэх зэрэг арга, хэлбэрээр үйлдэгдэж байгаа бөгөөд Хууль сахиулахын их сургуулийн Эрдэм шинжилгээ, хөгжлийн хүрээлэнгээс хүн худалдаалах гэмт хэргийн талаар хийсэн судалгааны үр дүнгээс үзэхэд тус гэмт хэрэгт бэлгийн мөлжлөгийн хэлбэр зонхилж байна. Тухайлбал, олон нийтийн газраас

² Хүн худалдаалахтай тэмцэх үндэсний хөтөлбөр. МУ-ын Засгийн газрын 2017 оны 148 дугаар тогтоолын хавсралт. УБ хот.

³ Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал. НҮБ-ын Ерөнхий ассамблейн 217 /А/III/ тогтоолоор 1946 оны оны 12 дугаар сарын 10-ны өдөр батласан. МУ-ын олон улсын гэрээ

⁴ Монгол Улсын Олон улсын гэрээ.

⁵ Монгол Улсын Олон улсын гэрээ.

үйлчилүүлэгч олох, саун, массажны газарт массажист нэрээр халхавчлах болон цэнгээний газар ширээнд үйлчлэн орлого оруулах хэлбэрээр биеэ үнэлэх, үнэлүүлэх ажлыг зохион байгуулах, цахим орчинд зар байршуулан дуудлагаар секс үйлчилгээ үзүүлэх замаар хүн худалдаалах гэмт хэргийг үйлдэх явдал түгээмэл болсон байна. Мөн гадаадад өндөр цалинтай ажилд зуучлах, сургуульд тэтгэлэгтэй суралцуулах, гадаадын иргэнтэй гэр бүл болоход зуучлах зэргээр зар гаргаж, охид, эмэгтэйчүүдийг хуурч мэхлэн гадаад улсад гарган биеийг үнэлүүлж, хилийн чанадад гэмт хэргийн хохирогч болгосон тохиолдлууд цагдаагийн байгууллагад бүртгэгдсэн байна.

Хүн худалдаалах гэмт хэргийн талаарх хуулийн байгууллагын 2010-2016 оны статистик мэдээллээс үзэхэд Эрүүгийн хуулийн тусгай ангийн 113 дугаар зүйлд заасан Хүн худалдаалах (113 дугаар зүйл) 54 гэмт хэрэг, Биеэ үнэлэхэд бусдыг татан оролцуулах, биеэ үнэлэхийг зохион байгуулах (124 дүгээр зүйл) 122 гэмт хэрэг тус тус цагдаагийн байгууллагад бүртгэгдэн шалгагдсанаас хүн худалдаалах 8 гэмт хэрэгт 15 хүн, биеэ үнэлэхэд бусдыг татан оролцуулах, биеэ үнэлэхийг зохион байгуулах 36 гэмт хэрэгт 54 хүн шүүхээс ял шийтгүүлсэн байна. Хүн худалдаалах гэмт хэрэг нь нууц, далд аргаар үйлдэгддэг, хохирогчийг хамгаалах тогтолцоо сул байгаагаас гэмт хэргийн хохирогч нь уг гэмт хэргийн талаар мэдээлдэггүй зэргээс шалтгаалан хуулийн байгууллагаар шийдвэрлэгдэж байгаа хэргийн тоо цөөн, гэмт хэргийн статистик тоо бодит бус байна.

2017-2018 оны байдлаар Шинэ Эрүүгийн хуультай бүрэн танилцаж амжаагүй гэх шалтгаанаар прокурорууд ял шийтгэл оногдуулах оновчтой арга замыг эрэлхийлж, хэрэг тус бүр дээр хянамгай ажиллахын оронд шинэчлэн найруулсан Эрүүгийн хуулийг батлах явцад шалгагдаж байсан хүний наймааны 26 хэргийг хэрэгсэхгүй болгожээ.

Хүн худалдаалах гэмт хэргийн гаралт, шалтгаан нөхцөл буурахгүй байгаа нь хуулийн хэрэгжилтийг хангах байгууллагуудын хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа тодорхой бус, албан хаагчид нь энэ төрлийн гэмт хэрэгтэй тэмцэх талаар нэгдмэл ойлголтгүй, байгууллага хоорондын хамтын ажиллагаа байхгүй, гадаад улс, олон улсын байгууллагатай хамтран ажиллах эрх зүйн байдал дутмаг байгаатай холбоотой байна. Хүн худалдаалах гэмт хэрэг нь зохион байгуулалттайгаар үндэстэн дамнан үйлдэгддэг тул энэ төрлийн гэмт хэргээс урьчилан сэргийлэх, тэмцэх чиглэлээр олон улсын хамтын ажиллагааг өргөжүүлэх, хүн худалдаалах гэмт хэргийн шалтгаан нөхцөл, нөлөөлж байгаа хүчин зүйлсийг судлан тогтоосны үндсэн дээр уг гэмт хэрэгтэй тэмцэх тогтолцоо, арга хэлбэрийг шинэчлэх шаардлагатай байна.

Сүүлийн 5 жилийн хугацаанд тайлагнасанчлан Монгол улс нь эрэгтэй, эмэгтэй хүмүүс болон хүүхдийг албадан хөдөлмөр эрхлүүлэх, бэлгийн мөлжлөгийн зорилгоор хүн худалдаалах сурвалж болон хүлээн авагч улс болж байна. Монголын эрэгтэй, эмэгтэй хүмүүс болон хүүхдийг албадан хөдөлмөрлүүлэхээр Турк, Казакстан, Норвеги, Швед улсуудад, харин бэлгийн мөлжлөгт ашиглахаар Өмнөд Солонгос, Япон, Хятад, Хонконг, Макао, Малайз, Герман, Швед, Бельги, Турк, АНУ улсууд руу худалддаг байна. Монгол улсад бол охид, эмэгтэйчүүд массажны газар, зочид буудал, баар цэнгээний газар болон караоке клубүүдэд бэлгийн мөлжлөгийн зорилго бүхий хүний наймаанд өртөж байна. Эцэг эхийнх нь гарын үсэг зурж байгуулсан гэрээний дагуу ажиллаж буй уран нугараач Монгол охидыг гол төлөв Монгол, Туркт, мөн цөөн тоогоор Хонконг, Сингапурт албадан хөдөлмөр эрхлүүлж байна. Монгол эмэгтэйчүүдийг Хятад, Өмнөд Солонгосын эрчүүдтэй арилжааны зорилготой зуучлалаар гэр бүл болгосны дараа гэртээ зарцлах, эсвэл хүчээр биеийг нь үнэлүүлж байгаа ч Өмнөд Солонгост энэ байдал буурч байна. Хүний наймаачид зарим үед хар тамхи, олон нийтийн хуурамч сүлжээ, ажлын байрны цахим зар, англи хэлний хөтөлбөрүүд зэргийг ашиглан хохирогчдыг хууран мэхлэх замаар бэлгийн мөлжлөгт татан оруулдаг ажээ. Хөдөө орон нутгийн болон эдийн засгийн хувьд ядуу хорооллын хохирогчдын ихэнх нь Улаанбаатар хотод болон хилийн ойр орчим бэлгийн мөлжлөгт өртөж байна. Түүнчлэн өмнөх жилүүдэд Япон болон Өмнөд Солонгос Улсын жуулчид хүүхэдтэй бэлгийн харьцаанд орох сонирхлоор Монголд ирдэг талаар мэдээлж байсан⁶.

⁶ МУ дахь АНУ-ын ЭСЯ. Хүн наймаалах асуудлын төлөв байдлын тайлан. УБ., 2018.

Дээрх үйл явдлуудтай холбоотойгоор хүн худалдаалах гэмт хэрэгтэй тэмцэхэд чиглэсэн бодлогыг манай улсаас ихээхэн анхаарах шаардлагатай байгаа бөгөөд хамтын ажиллагаа зайлшгүй болсныг илтгэнэ.

Хууль сахиулах байгууллагын үйл ажиллагаанд ХХГХ-тэй тэмцэхэд чиглэсэн тусгай бүлгийг байгуулах, хүнийн нөөцийг сонгон суралцуулах, мэргэшлүүлэх, чадавхижуулах зэрэг асуудал бидний өмнө тулгамдаж байна.

Монгол Улсын хувьд тогтолцооны шилжилт хийх, эдийн засаг, нийгмийн байгууллыг интеграцчлах гээд нэлээд асуудал байгаагийн зэрэгцээ нийгмийн аюулгүй байдлыг хамгаалах чиглэлээр ч мөн анхаарал татсан асуудал үүсэн бий болсоор байна. Уг анхаарал татсан асуудлуудын нэг нь ХХГХ-ийн нийгэмд учруулж буй аюул заналхийлэл юм.

Эрүүгийн хууль тогтоомжийн шинэчлэлийн хүрээнд хүн худалдаалах, мансууруулах, сэтгэцэд нөлөөлөх эмэ бэлдмэлийн хууль бус эргэлт, мөнгө угаах зэрэг улс дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэрэгтэй тэмцэхэд шинээр батлагдсан хуулиудын тодорхой хугацааны хэрэгжилтийн явцад уялдаа холбоог хангах, коллиз, хийдэл, алдааг холбогдох судалгааг үндэслэн Хууль тогтоомжийн хуулийн⁷ дагуу боловсронгуй болгох шаардлага бий болсон байдаг.

МУ-ын Эрүүгийн хуульд /ЭХ/ Палермогийн протоколын ХХГХ-ийн эрүүгийн эрх зүйн шинжүүд дараах байдлаар хуульчлагдсан. Үүнд:

1. 2002 оны ЭХ-д 113 дугаар зүйлд тусгагдаж МУ-ын Дээд Шүүх /ДШ/ 2008 оны 3 дугаар сард 12 дугаар тогтоол гарган “ЭХ-ийн 113 дугаар зүйлийг тайлбарлах тухай” албан ёсны тайлбар гаргаснаас гадна Улсын Их Хурлаас /УИХ/ 2008 онд ЭХ-ийн 113 дугаар зүйлд нэмэлт өөрчлөлт оруулсан нь Палермогийн протоколд нийцүүлэх чухал алхмууд байсан.
2. ХХГХ-ийг 2005 оны ЭХ-д Арван гуравдугаар бүлэг /хүний халдашгүй, чөлөөтэй байх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг/-т системчилж Палермогийн протоколын 3 дугаар зүйлд заасан агуулгаар 13.1 дүгээр зүйлд гэмт хэрэгт тооцохоор хуульчилж 2017 оны 07 дугаар сарын 01-ний өдрөөс мөрдөж байна.
3. Палермогийн протоколын 3 дугаар зүйлд заасан тайлбарууд буюу хүүхдийг худалдаалах гэмт хэргийн хохирогчоор тогтоох болон хохирогч зөвшөөрсөн эсэх нь ХХГХ-ийн зүйлчлэлд үл нөлөөлөх агуулгууд нь ЭХ-ийн 13.1 дүгээр зүйлийн тайлбарт бүрэн утгаар тусгагдсан байна.

ЭХ-ийн 12.3 дугаар зүйлд “Хохирогчид хүч хэрэглэж, хүч хэрэглэхээр заналхийлж: эд хөрөнгө, албан тушаал, бусад нөхцөл байдлын улмаас эрхшээлдээ байгаа байдлыг далимдуулан зорчих эрхийг хязгаарлахгүйгээр бусадтай бэлгийн харьцаанд албадан оруулсан бол бэлгийн мөлжлөг гэмт хэрэгт тооцох”-оор хуульчилсан.

Энэ нь ХХГХ-ийг зорчих эрхээр нь хязгаарлахгүй шинжээр ялгагдаж байгаа боловч Палермогийн протоколын 3 дугаар зүйлийн хохирогч бэлгийн мөлжлөгт өртөж байгаагаа зөвшөөрсөн түүнчлэн МУ-ын ЭХ-ийн 13.1-д заасан ХХГХ-ийн тайлбарт дурдсан хохирогч зөвшөөрсөн эсэх нь гэмт хэргийн зүйлчлэлд нөлөөлөхгүй байх агуулгатай зөрчилдөж байгаагаас гадна ХХГХ-ийг бэлгийн мөлжлөг гэмт хэргээр зүйлчлэн шийдвэрлэх нөхцөлийг бүрдүүлснээр ХХГХ-ийн статистик бодитой гарахгүй байх эрсдэлийг үүсгэж байна.

Эрүүгийн хуулийн шинэчилсэн найруулгын 13.11 дүгээр зүйлд бусдад хүч хэрэглэж, хүч хэрэглэхээр заналхийлж, илт хохиролтой болзол, нөхцөл тулгаж, эсхүл хөрөнгө чинээ, эрүүл мэнд, хөгжлийн бэрхшээлтэй байдал, гэр бүлийн таагүй орчин, амьдрал ахуйн бусад хүнд байдлыг далимдуулан эрхшээлдээ оруулж цалин хөлсгүйхөдөлмөр эрхлүүлсэн бол албадан хөдөлмөрлүүлэх гэмт хэрэгт тооцохоор хуульчилсан байна. Энэхүү албадан хөдөлмөрлүүлэх гэмт хэрэг нь Палермогийн протоколын 3 дугаар зүйлд заасан хөдөлмөрийн мөлжлөгийн зорилгыг

⁷ Төрийн мэдээлэл 2015 он №25. Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 1 дүгээр зүйлд “Энэ хуулийн зорилго нь хууль, Улсын Их Хурлын бусад шийдвэр /цаашид “хууль тогтоомж” гэх/-ийг санаачлах, боловсруулах ажиллагааны үндэслэл, чанарыг сайжруулах,... оршино.” гэж заасан.

агуулж байгаа төдийгүй зарим ХХГХ-ийг албадан хөдөлмөрлүүлэх гэмт хэргээр зүйлчлэн шийдвэрлэх нөхцөлийг бүрдүүлэх эрсдэлтэй байна.

2012 оны ЭХ-ийн 113 дугаар зүйлд тусгагдсан байсан ХХГХ үйлдсэн хүнд хүлээлгэж байсан эрүүгийн хариуцлагыг 2015 оны ЭХ-иар дараах байдлаар өөрчилж, чангатгасан нь шудрага ёс тогтоох, энэхүү төрлийн гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх агуулгатай байна. Үүнд:

2002 оны Эрүүгийн хууль		2015 оны Эрүүгийн хуулийн шинэчилсэн найруулга	
Зүйл, хэсэг	Оногдуулах ял	Зүйл хэсэг	Оногдуулах ял
113.1 хүндэвтэр гэмт хэрэг	3-5 жил	13.1 хүнд гэмт хэрэг	2-8 жил
113.2 хүнд гэмт хэрэг	5-10 жил	13.2 хүнд гэмт хэрэг	5-12 жил
113.3 онц хүнд гэмт хэрэг	10-15 жил	13.3 хүнд гэмт хэрэг	12-20 жил хорих

2015 оны ЭХ-иар гэмт хэргийг хөнгөн, хүнд гэж хоёр ангилан, давтан гэмт хэрэг үйлдсэн тохиолдолд тухайн хэрэг бүрд ял оногдуулахаар, харин байнга тогтвортой үйлдсэн бол хүндрүүлж зүйлчлэхээр заасан байна.

БНХАУ болон Монгол Улсын хууль сахиулах байгууллагуудын хамтын ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалт.

Монгол Улс болон БНХАУ-ын хууль сахиулах байгууллагууд өөр хоорондоо болон бусад орны зохих байгууллагуудтай хүн худалдаалах гэмт хэргийг мөрдөн шалгах, өөрийн орны иргэдийг авран хамгаалах, эргүүлэн авч ирэх чиглэлээр хамтран амжилттай ажиллаж ирсэн туршлагатай төдийгүй хамтын ажиллагааны механизм нь харьцангуй тогтворжсон байдаг.

Хоёр орны хамтын ажиллагааны хэд хэдэн санамж бичиг зурагдсан байдгаас дурьдвал, Монгол Улсын Хууль Зүй, Дотоод Хэргийн яамны /ХЗДХЯ/ харьяа Гадаадын Иргэдийн Харьяатын Ерөнхий Газар болон /ГИХЕГ/ болон БНХАУ-ын НАХЯ-ны харьяа Орох, гарахыг хамаарах товчооны хооронд байгуулсан хамтын ажиллагааны хэд хэдэн санамж бичиг /2016 оны 09 сар/, МУ, БНХАУ хоорондын стратеги хамтын ажиллагааны дунд болон урт хугацааны хөтөлбөр /Бээжин, 2013 оны 10 сар/, Гэмт хэрэгтэй хамтран тэмцэх тухай хамтын ажиллагааны гэрээ /Монгол, 2011/ зэрэг байна.

Эдгээрээс харахад эрх зүйн зохицуулалтын хүрээнд хамтран ажиллахыг дэмжих улс төрийн хүсэл зориг ихээхэн байгаа энэ үед техник түвшиндээ хамтын ажиллагааг өрнүүлэх, ялангуяа хүн худалдаалахыг мөрдөн шалгах чиглэлээр практик ажиллагаанд хамтрах шаардлага байна.

Монгол улсын өмнөд хэсэгт өрнөж буй уул уурхайн салбарын хөгжил дотоодын болон олон улсын шилжилт хөдөлгөөнийг эрчимжүүлсэн нь ялангуяа Хятад-Монголын хилийн эргэн тойронд хүн худалдаалах гэмт хэргийн эрсдлийг өсөн нэмэгдүүлж байна. Хилээр нүүрс зөөж буй ачааны машины жолооч нарын паспортыг тээврийн хэрэгслийн барьцаа болгож хурааж авдаг нь тэднийг мөлжлөгт өртөх болзошгүй байдал хүргэж байна.

Эмэгтэйчүүд, охид уул уурхайн компаниудыг Хятадын хилтэй холбодог нүүрс тээвэрлэх зам дагуу хил нэвтрэхээр хүлээж буй жолооч нарт болон уул уурхайн жижиг тосгон, хотууд дахь шөнийн цэнгээний газруудад биеэ үнэлж бэлгийн мөлжлөгт өртөх эрсдэл мөн өндөр байна. Уул уурхайд ажиллаж буй ажилчид урт хугацааны ээлжийн гарааны үеэр үр хүүхдээ гэртээ орхисноор тэд бэлгийн мөлжлөгт өртөх өндөр эрсдэлд орж байна.

Түүнчлэн бага насны хүүхдүүд бичил уурхайтай холбоотойгоор албадан хөдөлмөр эрхлэлт болон бэлгийн мөлжлөгт өртөж байна. Зарим хүүхэд хүчээр гуйлга гуйх, хулгай хийх, эсвэл хогийн цэг дээр хог түүх, барилга дээр ажиллах, хурдан морь унах, мал маллах зэрэг эдийн засгийн албан бус секторт хөдөлмөр эрхэлж, зарим тохиолдолд гэр бүлийн гишүүдтэйгээ хамт бэлгийн мөлжлөгийн зорилго бүхий хүний наймаанд өртөж байна. Монгол улсад барилга, үйлдвэрлэл, газар тариалан, ой мод, загас, ан агнуур, бөөний болон жижиглэнгийн худалдаа, автомашины засвар, уул уурхайн салбарт гэрээгээр ажиллаж буй Хойд Солонгос болон Хятад

ажилчид хүний наймаанд өртөх магадлалтай байна. Монгол улсад үлдсэн Хойд Солонгосын ажилчид хүнд, хэцүү нөхцөлд ажиллаж амьдардаг боловч чөлөөтэй зорчих, ажлын байраа сонгох эрхгүйн дээр цалин хөлснийхөө өчүүхэн хэсгийг гар дээрээ авдаг байна. Зарим хятад ажилчид цалин хөлсөө аваагүй тухай мэдээлжээ. Зарим нэгэн төрийн албан хаагчдын авлигын асуудал нь хууль бус газрууд дахь бэлгийн зорилгоор хүн худалдаалах гэмт хэргийг өөгшүүлж, хүний наймааг таслан зогсоох засгийн газрын хүчин чармайлтад сөргөөр нөлөөлж байгаа тухай ажиглагчид дурдсан байна.⁸

⁸ <https://mn.usembassy.gov/mn/our-relationship-mn/official-reports-mn/2018-trafficking-persons-report-mn/>

Санал, дүгнэлт

2008 онд Палермогийн протоколыг соёрхон баталж ХХГХ-ээс урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох, хохирогчдыг хамгаалах эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгох чиглэлээр ажиллаж буй төрийн болон төрийн бус байгууллагын хүчин чармайлт, олон улсын дэмжлэгтэйгээр олон судалгаа хийгдэж Монгол Улсын хүн худалдаалахтай тэмцэх хууль тогтоомжийн чадавх эрс сайжирч олон улсын жишигт нийцжээ.

Мөн БНХАУ-тай ХХГХ-тэй тэмцэх чиглэлээр хамтран ажиллах эрхзүйн үндэс хэдийн бүрэлдсэн байгаа нь сайшалтай. Бид ОУ-ын өмнө ХХГХ-тэй тэмцэх чиглэлээр хүлээсэн үүргээ хангалттай биелүүлж өөрийн уулсын иргэдийн эрх, эрх чөлөө, аюулгүй байдлыг хангахын тулд ХХГХ-тэй тэмцэх ажиллагааг эрс сайжруулах шаардлагатай байгаа бөгөөд дараах саналтай байна. Үүнд:

1. Монгол Улсад хүн худалдаалах гэмт хэргийн эрсдэл бодитой оршиж байна. Энэ гэмт хэргийн стратегийн эрсдлийг үнэлэх хэрэгцээ шаардлага нэгэнт бий болжээ,

2. МУ болон БНХАУ хоёр нь хил гаалийн шалгалт, хүн худалдаалах гэмт хэрэг үйлдэх, түүнд хамаарагдах эрсдэл бүхий этгээдүүдийн зорчих, оршин суух хөдөлгөөн, үйл ажиллагааны талаар мэдээллийг шуурхай солилцох нь зохих үр дүнд хүрнэ.

3. Хүн худалдаалах гэмт хэргийн эрсдэлийн үнэлгээг МУ, БНХАУ-ын Үндэсний аюулгүй байдал, хууль сахиулах ажиллааг хариуцдаг байгууллагын судалгаа, эрдэм шинжилгээний байгууллагууд хамтран хийхээс гадна тэдгээрийн багш, судлаачид харилцан туршлага судлах ажлыг зохион байгуулах.

4. МУ, БНХАУ болон бүс нутгийн хэмжээнд хүн худалдаалах гэмт хэргийн эрсдэл, бодит аюул, үр дагавар, түүнээс урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох, тэмцэх талаар хамтарсан бодлогоо шинэ түвшинд боловсруулж хэрэгжүүлэх,

5. Хоёр улсын хууль сахиулах, аюулгүй байдлыг бэхжүүлэх хамтын ажиллагааг өргөжүүлж, олон улсын гэрээнд заасан ажлуудаас гадна хөрш улсын хамтын ажиллагааг олон талт хэлбэрээр өргөжүүлэх шаардлагатай байна.

Эшлэл авсан, ашигласан сурвалж, судалгааны бүтээлийн жагсаалт:

1. Монгол Улсын Үндсэн хууль. 1992 он: ТМ №1
2. Эрүүгийн хууль. 2002 он. ТМ №5
3. Эрүүгийн хууль. /шинэчилсэн найруулга/ 2015 он. ТМ №8
4. “Хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай” Монгол Улсын хууль. 2012 он. ТМ №7
5. Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал. НҮБ-ын Ерөнхий ассамблейн 217 /А/III/ тогтоолоор 1946 оны оны 12 дугаар сарын 10-ны өдөр батласан. МУ-ын олон улсын гэрээ
6. НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейгаас 2000 оны 11 дүгээр сарын 15-ны өдөр баталсан Үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэргийн эсрэг конвенц, түүний нэмэлт болох Хүн, ялангуяа эмэгтэйчүүд, хүүхэд худалдаалахаас урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох, шийтгэх тухай 2000 оны 11 дүгээр сарын 15-ны өдрийн протокол. ТМ №17
7. Монгол Улсын Засгийн Газрын 2017 оны 148 дугаар тогтоол. Хүн худалдаалахтай тэмцэх үндэсний хөтөлбөр
8. Хүн худалдаалах гэмт хэрэгтэй тэмцэх хохирогч төвтэй аргачлалыг хэрэглэхтэй холбоотой Монгол Улсын хууль тогтоомж болон сургалтын гарын авлагыг харьцуулах, алба хаагчдын чадавхыг үнэлэх судалгааны тайлан. УБ., 2018 он.
9. Монгол Улс дахь АНУ-ын Элчин сайдын яам. Хүн наймаалах асуудлын төлөв байдлын тайлан. УБ., 2018.
10. <https://mn.usembassy.gov/mn/our-relationship-mn/official-reports-mn/2018-trafficking-persons-report-mn/>